

Arktis i frontlinjen

Magerøya med karga gräsklädda kullar och kust mot Norra Ishavet/Arktiska havet, på vägen till Nordkap, Norges nordligaste punkt. För att komma till ön måste man passera genom den cirka sju kilometer långa Nordkapstunneln som går under havsytan.

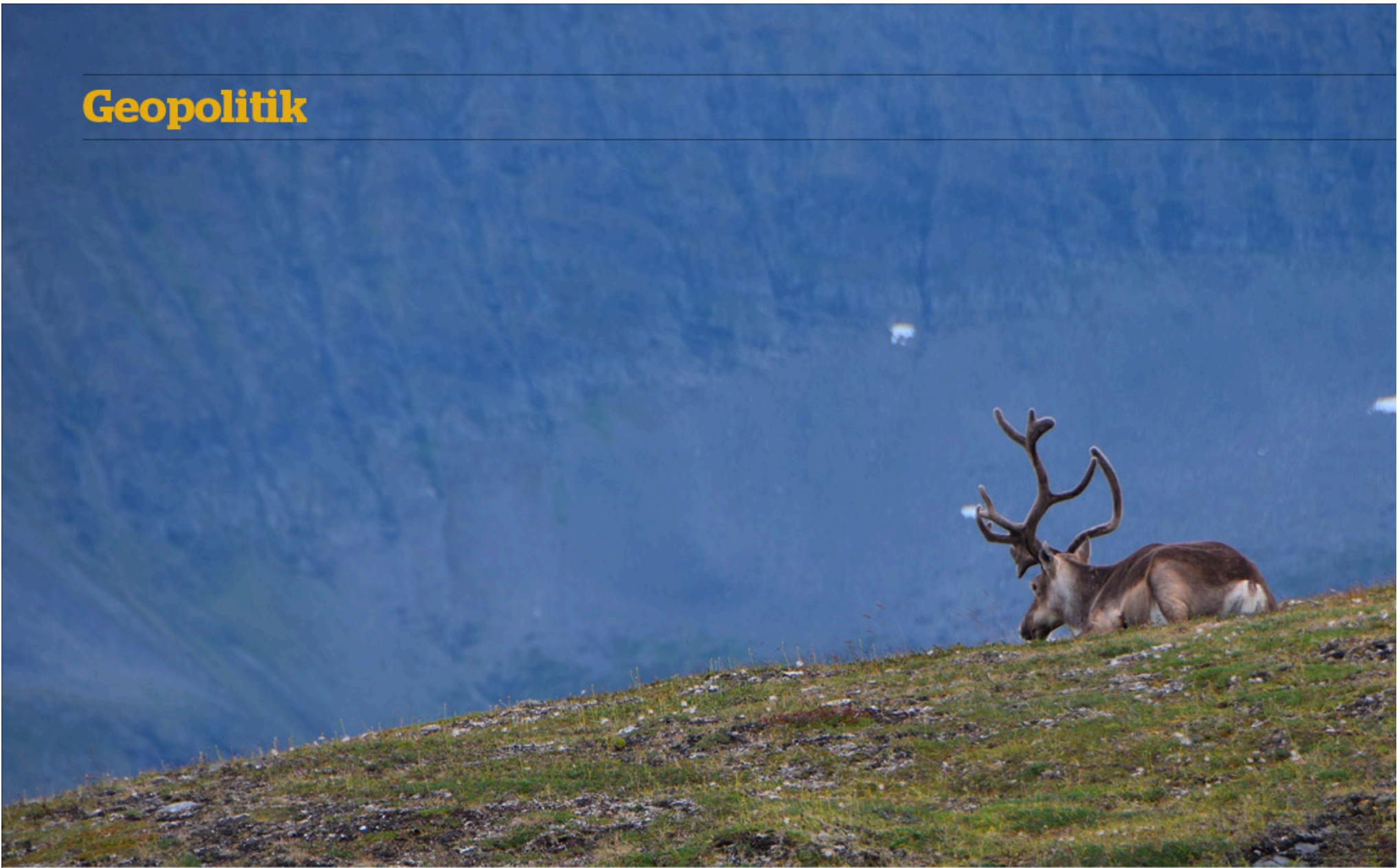
30 · Aktuell Hållbarhet nr 6, 2025

för klimatkrisen

USA vill borra mer i Arktis och stormakter seglar in på nytinat vatten.
Om 60 år kan det arktiska klimatet vara borta. Samtidigt påverkar
klimatförändringarna i området livsviktiga system över hela jordklotet.
Verksamma experter känner både oro och hopp.

Text & foto: **Lill Eriksson** redaktion@aktuellhallbarhet.se

Geopolitik

Norges fjällområden har uppskattningsvis 25 000 vilda renar. Svalbardsrenen, en underart av vildrenen, lever på Svalbard i mindre familjegrupper i stället för i stor flock, som en anpassning till det karga klimatet.

Den 13 november 2025 röstade den amerikanska senaten för att ge Trump-administrationen klartecken för att upphäva Bidens tidigare beslut som begränsar borrhning och gruvdrift i Arktis. Trump vill öka den inhemska energiproduktionen.

Det handlar om flera miljoner hektar federal mark i norra Alaska, som kritiker anser är den sista kvarvarande orörda vildmarken i landet och de viktigaste livsmiljöerna för vilda djur.

Arktis är inte längre bara en symbol för utdöende isbjörnar – det är en frontlinje för både klimatkris och stormaktspolitik. Om mänsklig-heten ska kunna bromsa klimatförändringarna behövs internationellt samarbete och en ”regelstyrd” värld, anser Rolf Anker Ims, professor på Institutet för arktisk och marin biologi vid UIT Norges arktiske universitet.

– Den säkerhetssituation vi har haft efter Ukrainakriget, ihop med en global anarkist och klimatförnekare som styr USA, har gett ett allvarligt bakslag för hoppet om att vi kan rädda klimatet. Dessutom har ett kriminellt Ryssland en extra stor negativ inverkan på samarbetet kring arktiska frågor. Halva Arktis är ju ryskt, säger han.

Medan isen försvinner i rekordfart och öppnar nya sjövägar, ökar också de militära spänningarna. USA:s atomubåtar rör sig nära ryska kärnvapenbaser, rapporterar SVT, och både Kina och andra länder söker inflytande i regionen. Samtidigt riskerar hela det arktiska klimatet att vara borta inom 60 år – med svåröverblickbara globala konsekvenser, som blir störst på andra håll i världen.

Det menar flera forskare inom klimat och säkerhet vid UIT och efterlyser nu mer fokus på de systemhotande konsekvenserna – inte

bara på isbjörnar och plastskräp.

– Vi har en klimatkris som ovillkorligen kräver larm. Plastföroreningar är dåliga – men klimatförändringar utom kontroll är katastrofala, fortsätter Rolf Anker Ims.

Arktis värms upp fyra till fem gånger snabbare än resten av planeten, enligt UIT:s forskare, något som rapporterats av den vetenskapliga tidskriften Nature. Redan nu ligger delar av södra Arktis utanför den bioklimatiska zon som upprätthåller biofysiska (strålningsbalans) och biokemiska (kolgaser) processer och som bidrar till att stabilisera jordens klimat. Och som tundra, is och arktiska arter kräver.

Tinande permafrost släpper ut växthusgaser, Grönlands inlandsis riskerar att smälta och Norra ishavet håller på att bli ett säsongsmässigt öppet hav. Albedoeffekten – där mörkt vatten ersätter reflekterande is – påskyndar uppvärmningen

Rolf Anker Ims. UIT
FOTO: JØRN
BERGER-NYVOLL UIT

ytterligare. Konsekvenserna: stigande havsnivåer, förändrade havs- och luftströmmar och förlust av biologisk mångfald.

- Det som händer i Arktis har betydande globala effekter. Det påverkar hela världens befolkning om havsnivåerna stiger med upp till en meter i slutet av århundradet, säger Jörgen Berge, professor i arktisk marin ekologi vid UIT.

Samtidigt har Arktis blivit en arena för stormaktsrivalitet. Efter Ukrainakriget har samarbetet i Arktiska rådet i princip frusit inne, och Ryssland har återtagit sin roll som supermakt i regionen. USA och Nato har intensifierat sin närvaro, särskilt i Barentsregionen, där ryska kärnvapenubåtar utgör en strategisk avskräckning.

- En eskalering av kriget i Ukraina till öppen konfrontation mellan Ryssland och Nato ökar risken för kärnvapeneskalering i Arktis, varnar Rasmus Gjedssø Bertelsen, professor i nordområdestudier vid UIT.

Grönland är samtidigt en politisk och militär nyckelregion, där USA tydligt markerat mot kinesiska investeringar.

- USA kommer inte tolerera någon annan stormakt som är ekonomiskt, vetenskapligt eller teknologiskt närvarande på Grönland, konstaterar Bertelsen.

Klimatförändringarna påverkar även militär infrastruktur: tinande permafrost underminerar flygfält och anläggningar, skyfall stör radar-system och varmare vatten försvårar ubåtsjakt. Hybridkrigsföring, som GPS-störningar, har blivit vardag även i Arktis efter Rysslands invasion av Ukraina, berättar både forskare och norsk gränspolis.

Trots dystra utsikter finns ljusglimtar. Landlevande djur på Svalbard mår fortfarande bra, och högarktiska öar kan bli tillflyktsorter för flora och fauna, enligt forskarna.

- Att klimatförändringarna är skapade av människan tycker jag personligen är en bra sak. Det bety-

der att vi kan göra något åt dem, säger Jörgen Berge.

Arktis framtid avgörs inte bara av klimatet, utan av hur världens maktbalans utvecklas.

I maj tog Danmark, Färöarna och Grönland över det tvååriga ordförandeskapet i Arktiska rådet efter Norge. Fokus är nu Arktis urfolk, biologisk mångfald, hållbar ekonomisk utveckling och energiomställning samt klimatet.

Men diplomatiska högnivåmöten upphörde efter Rysslands invasion av Ukraina 2022 och är pausade tills vidare. Ordförande Kenneth Høegh konstaterar att det fortfarande är ett låst läge.

- Arktiska rådet befinner sig fortfarande i en utmanande situation, säger han och berättar att arbetet ändå pågår med samtliga åtta arktiska stater och de sex permanenta urfolksgrupperna.
- Det är både nödvändigt och viktigt att Ryssland fortsätter att engagera sig i det arktiska samarbetet, säger Kenneth Høegh.

Världens största arktiska botaniska trädgård ligger i Tromsø. Trädgården har ett internationellt samarbete med artbanker för att bevara faunan.